

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Studies

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta
Katedra filozofie a etiky v pomáhajících profesích

Bakalářská práce

Působení řádových sester v sociální a charitativní oblasti po roce 1948

Vypracovala: Hana Bártová
Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Ondřej Doskočil, Th.D.

České Budějovice 2014

ABSTRAKT

V předkládané bakalářské práci se zabývám osudy ženských řádů a kongregací, jimž nastolený komunistický režim znemožnil Akcí Ř v roce 1950 vykonávat svoji tradiční činnost ve školských a zdravotnických zařízeních a snažil se je těžkou prací v továrnách a JZD přinutit odložit hábity a jít do civilních zaměstnání. Ženské řehole, jejichž hlavním posláním bylo vzdělávání a výchova dětí a mládeže, a řády kontemplativní musely hledat nové oblasti své činnosti. I přes nelehkou situaci se řádové sestry snažily vykonávat sociální a charitativní práci tam, kde jim to komunistický režim dovoľoval. Mnoho takto zasažených ženských řádů a kongregací našlo uplatnění jako ošetrovatelky ve zdravotnictví a v sociálně charitativní oblasti, především při ošetrování lidí nemocných, starých a s mentálním a tělesným postižením.

V teoretické části se soustřeďuji na charakteristiku vztahu církve a státu po roce 1948, na pozici řeholnic po únorovém převratu 1948 a na úkoly OCT a KCT ve vztahu k řeholnicím. Podrobněji se věnuji soustřeďovacím táborem pro řádové sestry, v nichž vládl přísný režim a řád a velice nuzné podmínky k důstojnému životu.. V přehledu ukazují jednotlivé soustřeďovací tábory s továrnami a výrobny, v nichž musely řádové sestry pracovat.

Ve výzkumné části bakalářské práce jsem na základě kvalitativního výzkumu metodou orální historie hledala odpovědi na otázku, jak vypadalo působení řádových sester v sociální a charitativní práci v období po roce 1948 a jaké impulsy pomáhaly řádovým sestrám zdolávat překážky nastavené totalitním režimem. Na základě životních příběhů čtyř řádových sester jsem sestavila jejich jednotlivé portréty, které mapují jejich životy s ohledem na témata z teoretické části bakalářské práce, a vše se snažím dokládat vhodnými citacemi.

V diskusní části bakalářské práce se pokouším zmapovat společné a rozdílné zkušenosti jednotlivých řádových sester a zamýšlím se nad tím, jak se otázky velkých dějin promítly do jejich životních příběhů.

Závěr bakalářské práce předkládá zamyšlení nad motivací řadových sester pro jejich oddanou službu svým bližním, zamyšlení nad jejich postoji, názory a zkušenostmi.

Klíčová slova: Akce Ř, charitativní a sociální činnost, soustředovací tábory, ženské řehole za komunismu

ABSTRACT

This bachelor's thesis focuses on the destiny of female orders and congregations, whose traditional work in educational and medical institutions was forbidden by Action R in 1950. Communist regime tried to force nuns to take off their habits and work in civil occupations, by means of hard work in factories and on farms. Female orders, whose main role was to educate children and youth, and contemplative orders had to find new areas for their activities. Despite the difficult situation, nuns tried to carry out social and charitable work in such areas, where communist regime allowed them to do so. Many of such affected female orders and congregations found their fulfilment as care workers in health service, social and charitable area, particularly by taking care of the sick, the old and mentally and physically disabled people.

The theoretical part focuses on a description of the relation between church and state after 1948, the status of nuns after the communist takeover in February 1948 and district church secretary's and region church secretary's tasks in relation to nuns. The thesis describes communist work camps for nuns in more detail, there were strict rules and routine and very poor conditions, far from dignified way of life. The summary shows individual communist work camps with factories and workshops, where nuns had to work.

The research part of the bachelor's thesis describes nuns' social and charitable work after 1948 and their motivation that helped them overcome difficulties, resulting from communist regime. I used the method of qualitative research and oral history method. I have made four profiles of nuns, on the basis of their life stories. These profiles monitor their lives with respect to the topics from the theoretical part of the bachelor's thesis and everything is supported with suitable quotations.

I try to monitor both common and different experience of individual nuns and consider how questions of great history reflected on their life stories.

The conclusion of the bachelor's thesis considers nuns' motivation for their devoted service to their neighbours, their attitudes, opinions and experience.

Key words: Action Ŕ, charitable and social work, communist work camps, female orders in communism

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Působení řádových sester v sociální a charitativní oblasti po roce 1948 vypracovala samostatně a použila jen pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s §47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to - v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Zdravotně sociální fakultou - elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 2. května 2014

(jméno a příjmení)

Poděkování

Děkuji panu Mgr. et Mgr. Ondřeji Doskočilovi, Th.D. za odborné vedení, poskytnuté konzultace, pomoc při řešení problémů, cenné rady a inspirující připomínky pro mou bakalářskou práci.

OBSAH

Úvod	11
1 Teoretická východiska	12
1.1 Církev a stát po únorovém převratu.....	12
1.2 Pozice řeholnic po únorovém převratu.....	15
1.3 Soustřed'ovací tábory.....	17
1.4 Církevní tajemníci.....	20
2 Cíl práce a výzkumná otázka	22
2.1 Cíl práce.....	22
2.2 Výzkumná otázka.....	22
3 Metodika	23
3.1 Orální historie.....	23
3.2 Aplikace postupů orální historie v bakalářské práci.....	25
3.2.1 Příprava na setkání.....	25
3.2.2 Vedení vypravěče životního příběhu.....	26
3.2.3 Interpretace životních příběhů.....	27
3.3. Zkoumaný vzorek.....	27
4 Výsledky výzkumu	30
4.1 Příběh SM Desoláty.....	30
4.2 Příběh SM Milady.....	32
4.3 Příběh SM Richardis.....	34
4.4 Příběh SM Viktorie.....	37
5 Diskuse	40
5.1 Přeskolovací kurzy.....	40
5.2 Soustřed'ovací tábory a dělnická práce.....	41
5.3 Sociální a charitativní práce v ústavech a charitních domovech....	48

Závěr	49
Seznam informačních zdrojů	51
Přílohy	54

Seznam zkratek

JZD Jednotné zemědělské družstvo

KCT krajský církevní tajemník

KSČ Komunistická strana Československa

OCT okresní církevní tajemník

OSF (Ordo Sancti Francisci) školské františkánky

SM (Soror Maria) sestra Marie

StB Státní bezpečnost

SÚC Státní úřad pro věci církevní

SÚSZ Státní úřad sociálního zabezpečení

ÚV KSČ Ústřední výbor Komunistické strany Československa

ÚVOD

Když jsem uvažovala o vhodném tématu své bakalářské práce, ovlivnily mě dva základní momenty. Prvním z nich byly otázky společensko-historické, s nimiž jsem se v rámci svého studia setkala především na hodinách etiky a teorie sociální práce. Sociální a charitativní činnost původně provozovala církev, především katolická, prostřednictvím svých řeholních řádů a kongregací, a zároveň prohlašovala dobročinnost za bohu libou činnost a mravní povinnost věřícího k bližnímu. Postupem času došlo k tomu, že se některé řády přímo specializovaly na konkrétní pomoc chudým, potřebným a hendikepovaným.

Druhým momentem bylo zamyšlení kardinála Dominika Duky nad tím, jak dnes vnímáme ty, kteří nosí hábit. Mohou nám vůbec v dnešní době ještě něco nabídnout? Kardinál Duka říká, že činnost řeholnic a řeholníků ve školách, v nemocnicích, v charitách a na mnoha dalších místech chce vypovídat o tom, že nejsou žádní exoti a výstředníci, ale lidé, kteří mají porozumění, smysl pro humor a otevřené srdce.¹

Tato práce si neklade za cíl detailně zdokumentovat činnost ženských řeholních řádů v období po Únoru 1948, od toho je jiná odborná literatura (viz seznam zdrojů)², ale díky vzpomínkám a vyprávění pamětnic, jimž to dovolil zdravotní stav, se snaží ukázat svět řeholnic jako místo, v němž se dbalo a dbá na čest, pravdomluvnost a zásadovost a kde má lidský život cenu a řeholnice samotné jako lidi s notnou dávkou porozumění, empatie, smyslem pro humor, velkým srdcem, odvahou a odhodláním. To jim umožnilo naplňovat poslání svých řádů a kongregací i v době perzekucí, útlaku a zákazů.³

¹ DUKA, D. Řeholníci a řeholnice do našeho života patří. In: *Glosa Dominika Duky*. [rozhlasový pořad] ČRo Radiožurnál, 13.2.2011. [cit. 7.4.2014]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/publicistika/_zprava/dominik-duka-reholnici-a-reholnice-do-naseho-sveta-stale-patri--850361

² Na veškeré použité zdroje odkazuji průběžně číslovými poznámkami pod čarou, kde uvádím pouze základní identifikační údaje. První citace: autor, název, místo, nakladatelství a rok vydání, popř. strana. Druhá a další citace: autor a název (zkrácený). Plné bibliografické citace uvádím v seznamu použitých zdrojů.

³ DUKA, D. Řeholníci a řeholnice do našeho života patří. In: *Glosa Dominika Duky*. [rozhlasový pořad] ČRo Radiožurnál, 13.2.2011. [cit. 7.4.2014]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/publicistika/_zprava/dominik-duka-reholnici-a-reholnice-do-naseho-sveta-stale-patri--850361

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

Péče o chudé, nemocné a jinak potřebné patří k tradičním úkolům církve od dob jejího vzniku. Během historického a společenského vývoje nabývá sociální a charitativní služba v lidských dějinách různých podob a zastává různé funkce ve společenské struktuře.

V Československu byla tradiční role církví ve zdravotní, sociální a charitativní oblasti komunismem násilně potlačena a všechny církevní sociální instituce postupně zestátněny. Sociální oblast se stala výhradní doménou státu. Pokud církve mohly vykonávat sociální a charitativní činnost, tak pouze v omezené míře (např. domovy důchodců pro řeholníky, řeholnice a kněze v katolické církvi).

Až po revoluci roku 1989 se církev mohla znovu vrátit ke své činnosti a začít budovat svoje sociální a charitativní dílo v demokratické společnosti.

1.1 Církev a stát po únorovém převratu

Problémy katolické církve nezačaly náhle v Únoru 1948, církev se svojí pevnou organizací byla trnem v oku už nacistům v průběhu 2. světové války. Začátkem roku 1948 prožívala katolická církev v Československu jakýsi „klid před bouří“. Zůstávala stranou zápasu politických stran o moc.⁴

Únor 1948⁵ měl pro katolickou církev katastrofální dopady. Byla nezákonně ustavena nová „únorová vláda“, do níž K. Gottwald dosadil proti vůli ostatních členů levicové zástupce, kteří podléhali komunistickému vlivu.⁶ KSČ se orientovala na nové vymezení vztahů s katolickou církví, protože se obávala jejích silných pozic

⁴ VAŠKO, V. *Neumlčená I. Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1990. s. 234.

⁵ Únor 1948 definitivně zmařil i tak dost klikatou cestu vztahů Československa a Vatikánu v letech 1945-1948, kdy byla snaha o obnovení diplomatických styků v příznivé atmosféře osvobození, srov. KAPLAN, K. *Československo v poválečné Evropě*. Praha: Karolinum, 2004. s.262-276.

⁶ VAŠKO, V. *Neumlčená I.* Praha: Zvon, 1990. s. 248.

mezi občany. Církevní otázka⁷ byla svěřena tzv. akčním výborům Národní fronty⁸, které převzaly kontrolu nad životem katolické církve. V centru zájmu se v této době ocitli biskupové a kněží, ale i ženské řehole, které zatím ležely na samém okraji zájmu, pocítily během roku 1948 dopad zákona o jednotné škole. Během následujících dvou let byla převzata většina škol s výjimkou škol pro postižené děti a mládež. Výhradně školsky orientované řehole musely zvážit svou profesní orientaci a začaly se přeškolovat na ošetrovatelky.⁹

Velký úspěch zaznamenala *Akce K* namířená proti mužským řádům, jež podnítila k zákroku proti řádům ženským. Následovala *Akce Ř*. Sestry měly být pozvolně a pokud možno dobrovolně soustředěny do pohraničí¹⁰ a tam pracovat. Současně byly nuceny vzdát se hábitů¹¹ a odcházet do civilu. To se podařilo málokdy.¹² Současně s tím na ně zaměřila svoji pozornost StB a vytvářela v jejich řadách, malicherně a směšně, třídní nepřátele, postavy soudních procesů.¹³

Aby stát¹⁴ získal úplnou kontrolu nad řeholním životem, uložil sestřím povinnost skládat slib věrnosti republice a povinnost žádat o povolení, chtějí-li se vzdálit z určeného kláštera. Zároveň určoval přijímání nových členek, po r. 1950 nebyl vysloven přímý zákaz, jen každé přijetí musel schválit příslušný státní úředník SÚC, takže přijetí nepovoloval. S cílem oslabit vnitřní strukturu a vazby ženských řeholí internoval stát jejich vyšší představené v Hejnicích na počátku léta 1952. V roce

⁷ Srov. též RÁZEK, A. Exkomunikační dekrety. In: *Securitas Imperii*. Sv. 11. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinu komunismu, 2005. s. 136.

⁸ Srov. též VAŠKO, V. *Dům na skále I. Církev zkoušená*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004. s. 70.

⁹ TESAŘ, P. Ženské řehole v období totality. In: VLČEK, V.: *Ženské řehole za komunismu 1948-1989*. Olomouc: Maticе cyrilometodějská, 2003. s. 22.

¹⁰ Srov. PULEC, M. Nástin organizace a činnosti ozbrojených pohraničních složek letech 1948-1951. In: *Securitas Imperii*. Sv. 7. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinu komunismu, 2001. s. 76-78.

¹¹ Srov. MENDELOVÁ, E.: Perzekuce ženských řeholí v r. 1950. In: HANUŠ, J., STRÍBRNÝ, J.(eds.): *Stát a církev v roce 1950*. Brno: CDK, 2000. s. 84.

¹² Odešly 4 sestry a 5 novicек z Kongregace Sester Nejsvětější Svátosti. URBANOVÁ, G.: Kongregace Nejsvětější Svátosti. In: VLČEK, V.: *Ženské řehole za komunismu 1989-1989*. Olomouc: Maticе cyrilometodějská, 2005. s. 287.

¹³ TESAŘ, P.: Ženské řehole v období totality. In: VLČEK, V.: *Ženské řehole v období komunismu 1948-1989*. Olomouc: Maticе cyrilometodějská, 2003. s. 25.

¹⁴ Komunisté mysleli na všechno. Po zákazu všech katolických periodik a časopisů s výjimkou několika méně známých vládnoucí garnitura založila roku 1949 Katolické noviny, které přinášely jen to, co bylo dovoleno. Velice zajímavý výbor z článků Katolických novin viz PAULAS, J., ŠEBEK, J.(ed.): *Katolické noviny 1949-1989: Katolický týdeník*. Praha: Katolický týdeník, 2009.

1953 byl vypracován plán *Akce B* k rozpuštění a zrušení všech řeholí. Za jeho neprovedení vděčily řády několika okolnostem – smrt Stalina a Gottwalda a nepokoje ve východním Německu.¹⁵

Komunisté jakoby se s řeholnicemi smířili. Sestry mohly rozvázat pracovní poměry v továrnách a byly převáděny pod správu České katolické charity, která však byla pod kontrolou státní moci. V charitních domovech pečovaly o staré a nemocné kněze, řeholnice a bývalé farní hospodyně, pekly hostie a šily liturgické předměty z textilu.¹⁶ Řeholnice nebyly ze společenského dění odstraněny úplně, byly však trpěny u mentálně postižených, u starých lidí a v pomocných školách, kam stát nemohl sehnat dostatek ochotných civilních zaměstnanců.

V první polovině 60. let došlo k výrazné redukci charitních domovů, zůstaly jen charitní domovy pro duchovní a řeholnice. Stále jasnější se stával problém úbytku práce schopných sester – jako důsledek zákazu přijímat dorost. Stát mohl být spokojen, že se problém vyřeší biologickou cestou. Ovšem nižší stupně státní správy nadšené nebyly. 26. srpna 1967 došlo k uzavření dohody mezi Státním úřadem sociálního zabezpečení a ministerstvem kultury a informací o přesném vymezení práce řeholnic v ústavech sociální péče pro nevzdělavatelnou mládež a duševně postižené dospělé, v domovech důchodců, v charitních zařízeních pro církevní osoby a ve výrobnách bohoslužebných předmětů. Pro sestry se tak uzavřela kapitola zemědělství a průmyslu. Ateistický stát jim tím, že je poslal k nejposlednějším projevat lásku k Bohu skrze nemocné, staré a postižené, umožnil návrat do sociálních a zdravotnických zařízení.¹⁷

Uvolnění roku 1968 ukončila vojska Varšavské smlouvy. K 31. březnu 1971 byl vydán zákaz přijímat dorost, ty řeholnice, které byly přijaly přes zákaz, musely bez ohledu na složené sliby odejít do civilu. Stát odmítl definitivně právní existenci řádů a řeholních kongregací výnosem ze 14. června 1971. Nejednalo se o zrušení, ale celkové podřízení státní moci, tentokrát už bez veznění a sběrných táborů. Novým prostředníkem mezi státem a ženskými řeholemi se stala Česká katolická charita,

¹⁵ BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. Brno: CDK, 2013. s. 181.

¹⁶ VAŠKO, V. *Dům na skále 2*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. s. 144.

¹⁷ BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. Brno: CDK, 2013. s. 189.

která garantovala jejich život – povolovala kapituly a návštěvy ze zahraničí a do zahraničí apod. Problémy se snižováním počtu řeholnic působily problémy s personálem v ústavech, jejich vedoucí vyvíjely tlak na rozšíření početních stavů, a tak byl 29. srpna 1988 státem vydán pokyn o přijímání nových členek. Řehole této možnosti využily pro legalizaci tajných řeholnic a zároveň bylo přijato od 1. září 1988 do 30. dubna 1989 177 nových členek. Listopadovými změnami 1989 se jednotlivé řády mohly samostatně rozhodnout, jaká bude jejich budoucnost, jakým se vydají směrem.¹⁸

1.2 Pozice řeholnic po únorovém převratu

Řeholní sestry působily v oblasti školské, výchovné, zdravotní a sociální, byla to pro ně trvalá služba Bohu a bližnímu svému. Jejich odstranění a likvidace tedy nemohla proběhnout jednorázově, ze dne na den. To si uvědomovali i představitelé komunistického režimu. Pro ošetřování mentálně a tělesně postižených nebyl schopen v krátké době sehnat odpovídající pracovní síly, za 2 řeholnice pokrývající 24 hodinovou směnu byly potřeba 3 civilní pracovnice, u nichž se rovněž muselo počítat s možným těhotenstvím, ošetřováním vlastních dětí apod.¹⁹

Často se zmiňuje nesmírná obětavost řeholních sester, méně se mluví o jejich profesionalitě – byly mezi nimi absolventky zdravotních škol, učitelských ústavů, filozofických fakult, doktorky přírodních věd, lékařky, psychologičky, právníčky. Prosté či vzdělané se neštítily žádné práce, proto se ředitelé nemocnic, ústavů a domovů, lékaři i veřejnost jejich odstranění bránili. Ponechány byly však jen tam, kam nikdo nechtěl – v domovech a ústavech pro oligofrenní děti, hluchoněmé, mentálně a tělesně postižené, v domovech důchodců.²⁰

¹⁸ Tamtéž s. 191.

¹⁹ Tamtéž s. 178.

²⁰ VAŠKO, V. *Neumlčená II*. Praha: Zvon, 1990. s. 189.

Pokud však chtěl komunistický režim ovládnout církev, musel být nekompromisní. Ženské řehole nemohl vynechat, jen musel zvolit jiný postup než u řeholníků, jejichž odstranění neznamenal pro národní ekonomiku zásadní otřes. V nemocnicích a ústavech pracoval vysoký počet řeholnic, celkem 9748²¹, působily rovněž v mateřských, obecných a měšťanských školách, v obchodních školách, na gymnáziích, v učitelských ústavech, ve školách jazykových, hudebních a pro ženská povolání. Údaje o počtu řeholních sester ve státních dobročinných institucích nemáme.²² Víme však, že Česká katolická charita spravovala 84 dětských útulků a opatroven, 83 dětských domovů, 28 ústavů pro tělesně a duševně postižené, ústavy pro hluchoněmé, slepé (dnešní ústavy sociální péče), 94 domovů pro přestárlé a práce neschopné (dnešní domovy pro seniory), 14 nemocnic a ústavů s charakterem zdravotním, 13 rekreačních středisek, 59 studentských internátů, 14 ústavů pro dorost, celkem 370 ústavních zařízení a přibližně 15 000 lůžky. Zároveň měla Charita 125 stanic se 125 řeholními sestrami ošetrovatelské a zdravotní služby, které byly důležitou službou charitní činnosti.²³

Pro likvidaci ženských řeholí proto komunistický režim vypracoval *Akci Ř, tzv. Vykližení ženských klášterů*, která proběhla ve třech fázích. V první vlně během července až září 1950 bylo z celkového počtu 11 896 řeholnic převezeno kolem 4000 do centralizačních táborů, které se nacházely ve zdevastovaném a vysídleném poválečném pohraničí, přitom se opatření vzhledem k výše zmiňovaným důvodům netýkala oblastí zdravotnictví, sociální péče a školských zařízení pro postižené. Řeholnice byly nuceně převedeny do převážně textilního průmyslu, např. Texlen Trutnov, do JZD či státních statků. Druhá vlna od prosince do listopadu 1950 se zaměřila na rozvrácení vnitřní disciplíny řádů ve snaze ovládnout vedení jednotlivých řádů a přimět co nejvíc řeholnic k odchodu do civilu. Až třetí vlna v lednu až březnu 1951 znamenala snížit řeholní personál v nemocnicích a ústavech. Po skončení celé akce se komunistickému režimu podařilo dostat pod kontrolu aspoň část řeholních

²¹ Srov. BALÍK, J., HANUŠ, S. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. Brno: CDK 2013. s. 179.

²² VAŠKO, V. *Neumlčená II*. Praha: Zvon, 1990. s. 190.

²³ Tamtéž s. 189.

sester a převzít kontrolu nad nemovitým řeholním majetkem²⁴ (o což vlastně ve skutečnosti šlo) a předat ho „potřebným“ institucím – národním výborům, závodům, StB, vojákům apod.²⁵

1.3 Soustředovací tábory²⁶

Soustředovací tábory sledovaly společný cíl. Hlavní důvod byl ten, aby byly všechny řeholnice zaměstnány užitečnou prací, aby bylo účelně využito klášterních budov²⁷ a aby bylo zabráněno rozvratné činnosti některých řeholnic. Pravým důvodem však bylo to, že jejich kláštery chtělo zabrat vojsko a veřejné instituce. Dbalo se na to, aby řeholnice nebyly umisťovány do velkých měst a religióznějších oblastí, volilo se tedy pohraničí, mnohdy ty nejzapadlejší kouty (nejsevernější město ČR Varnsdorf), a v něm zchátralé budovy.

K odsunu řádových sester byli určeni příslušníci různých složek ministerstva vnitra a nepostupovali vždy stejně. Někde se chovali velmi brutálně, jindy plnili rozkaz relativně slušně. Několikrát se stalo, že sestry upozornili předem, aby se mohly na cestu připravit a sbalit potřebné věci. Odsunu se bylo možné vyhnout prohlášením, že se řádová sestra vrátí do civilního života. Není jisté, zda to některá skutečně učinila. Nikdy se však nepodařilo přimět řeholnice, aby odložily hábity a chodily v civilu.²⁸ Pracovní příležitosti pro řeholnice se nabízely podle polohy kláštera v JZD, na státních statcích a v továrnách lehkého průmyslu. Proto SÚC přistoupil po jednání s ministerstvem lehkého průmyslu k plánovanému kroku – nasazení do výroby. Komunistický státní dozor si od toho sliboval snadnější působení na řeholnice, které

²⁴ Celková hodnota činila 475 milionů Kčs, BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolická církev v Československu*. Brno: CDK, 2013. s. 179.

²⁵ Tamtéž s. 179.

²⁶ Vypracováno dle jednotlivých příspěvků ženských řeholí ze sborníku VLČEK, V. (ed): *Ženské řehole za komunismu 1948-1989*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2003.

²⁷ Ucelené shrnutí historie významnějších řeholních komunit na Moravě a ve Slezsku nabízí FOLTÝN, D. *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. Praha: Libri, 2005.

²⁸ VAŠKO, V. *Neumlčená II*. Praha: Zvon, 1990. s. 191.

pod tlakem prostředí a působením politických školení, osvětových besed a školení snadněji přejdou do civilu. Druhým důvodem byl nedostatek pracovníků v lehkém průmyslu v důsledku dlouhodobého upřednostňování těžkého a zbrojního průmyslu.²⁹ Nezkušenost v konkrétním oboru, nedodržování pracovní doby, nízká bezpečnost práce, zanedbávání lékařské péče – to vše vedlo k vážným úrazům, v někdy i k tragickým úmrtím.

Podmínky života v táborech byly tvrdé. Řeholnice bydlely v nevyhovujících podmínkách, mnohé budovy byly bez vody a elektřiny, nebyly vybaveny nábytkem, nádobím, budovy byly v dezolátním stavu, byly vlhké, zatékalo do nich, v oknech byl plech místo skla, mnohdy bylo nutné odvozit stavební suť, páchly plísní a myšinou, chybělo hygienické zařízení, postele. Aby se sestry uživily, musely především ty nejmladší pracovat v nedalekých textilkách, na státních statcích a v JZD. Do práce denně dojížděly, vstávaly velmi brzo, i v půl čtvrté, po návratu je čekalo pole a vybírání brambor apod. Starší sestry pracovaly v klášteře v kuchyni, prádelně, na zahradě, šily doma na šicích strojích, opravovaly prádlo, vyráběly umělé květiny, čistily kanafas a pracovaly v přílehlém hospodářství, které bylo jedinou obživou, a staraly se o staré a nemocné sestry. Za svou práci dostaly minimální plat, který sotva pokryl poplatek za pobyt (ten se pohyboval mezi 365 – 410 Kč měsíčně). Pokud nějaké jídlo dostávaly, bylo ho málo a nekvalitní. Na topení dostávaly v zimě 1 kbelík uhlí denně do každé místnosti, v nich byly sestry namačkány a kolikrát se stávalo, že ty mladé, aby se dostaly do postele, musely přes postele všech ostatních.

Režim soustředěvacích táborů byl velmi přísný a v mnohém se shodoval s režimem táborů pro řeholníky. Představu si můžeme udělat s následujícího výčtu:

- zákaz přijímání dorostu
- kontrola pošty a balíčků
- návštěva zvenčí jen na povolení, pokud byla vpuštěna, tak jen s přítomností referentky

²⁹ TESÁŘ, P. Ženské řehole za totality. In: VLČEK, V.: *Ženské řehole za komunismu 1948-1989*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2013. s. 29.

- vzdálit se mimo zdi objektu jen se svolením referentky, povolení na 1 až 14 dní dával OCT, na 14 dní až 1rok KCT a na dobu delší než 1 rok SÚC
- k lékaři jen pod dozorem referentky
- povinné sledování sovětských filmů
- nucení k práci o uznaných církevních svátcích a v neděli
- na mši buď ráno či večer podle pracovní směny
- hlášení počtu na ubikaci dvakrát denně ráno a večer
- sledování státními úředníky a psychický teror
- evidence všech návštěv
- zákaz shromažďování na exerciciích (duchovních cvičeních) a kapitulách (shromáždění členek), povoleno jen po předchozím nahlášení přítomných a programu
- čtení denního tisku a odevzdávání seznamu přečtených článků

Následující přehled míst soustředovacích táborů uvádí místa a okruh zaměstnání řádových sester:

V Ústeckém kraji sestry žily a pracovaly v následujících místech ve Varnsdorfu - textilka Elite, závod na koberce Velveta, v Jiřikově u Rumburka – státní statky, ve Filipově – Centroflor (výroba umělých květin), Bohosudov – kaolinka, Fruta, šroubárny, v Jiřetíně – Floratex na umělé květiny.

V Libereckém kraji sestry pracovaly a žily v Hejnicích – čištění látek, šití šátky, ve Vratislavicích – Bytex, sklárna, V Bílém Potoce – Textilana.

V Královéhradeckém kraji žily v Broumově a staraly o staré a nemocné sestry nad 60 let , v Trutnově pracovaly v Texlenu, v Hostinném v papírnách KRPA.

V Moravskoslezském kraji žily a pracovaly v Krnově a v Rýžovišti u Rýmařova, kde se nacházely převážně textilky.

V Olomouckém kraji žily a pracovaly ve Vidnavě – péče o staré a nemocné sestry na 60 let a v Bílé Vodě³⁰ šily pro prostějovskou pobočku Oděvních závodů J. Wolker.

³⁰ Jako memento na zvláštní 50. let ční na zdejší hřbitově na 700 hrobů řádových sester. Ke shlednutí pořad Když němé hroby křičí. In: *Cesty viry*. [televizní pořad] ČT 1, 16.4.2006. [cit.7.4.2014]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185258379-cesty-viry/206562215500004-kdyz-neme-hroby-krici/>

1.4 Církevní tajemníci

Komunistický státní dozor se snažil neustále monitorovat církev a mít ji pod kontrolou. Začal proto budovat síť církevních referentů a informátorů pro sledování kněží, ale i řádových sester. Pro tyto účely vznikla komise pro náboženské a církevní otázky, která měla vést kádrovou evidenci duchovních a shromažďovat nejrůznější kompromitující materiály. Při okresních a krajských výborech byli proto ustanoveni církevní tajemníci³¹, jejich hlavní činností bylo dohlížet na kněze.

Okresní církevní tajemníci (OCT) měli za úkol posílat krajským církevním tajemníkům (KCT)³² zprávy o dění v církvi v daném okrese nejprve týdně, postupem času pak každých čtrnáct dní až jednou měsíčně. Pro takové záznamy byli potřeba pozorovatelé a důvěrníci. Obvykle to byli lidé z blízkosti fary a kostela, ti, co chodili pravidelně do kostela a mohli tak podávat zprávy o tom, co bylo na nedělním kázání, kdo chodí na faru a do kostela apod.³³

Náplň práce OCT byla skutečně „pestrá“. Jejich úkolem bylo:

- sledovat postoje duchovních k politickým událostem a získávat je k účasti na nich
- zjišťovat loajalitu duchovních k režimu
- sledovat, zda kněží složili slib věrnosti zavedený k 1.1.1950 a zda ho připomínkovali
- pořizovat soupis majetku klášterů před chystanou likvidací v dubnu 1950
- zjišťovat, zda se duchovní připojili k projevům státního smutku po smrti Stalina a Gottwalda v r. 1953
- sledovat postoje duchovních k zakládání JZD
- pořizovat kádrový profil duchovních
- sledovat obsah kázání

³¹ Říkalo se jim různě, např. kultový nebo církevní referent či tajemník, viz DEMEL, Z. *Pod dohledem církevních tajemníků*. Brno: CDK, 2008, s. 46

³² Praktiky OCT a KCT byly počínaje únorem 1948 nezákonné, komunisté si je „posvětili“ až zákonem č. 217/1949 Sb., o církvi, kdy jim zřídili Státní úřad pro věci církevní (SÚC), tamtéž s. 48.

³³ Tamtéž s. 47.

- sestavovat statistiku o účasti na bohoslužbách, především účast mládeže, počet výstupů z církve, počet přestupů mezi církvemi, statistiky účasti dětí na výuce náboženství
- sledovat samotné duchovní, kam chodí, kdo je navštěvuje, zaznamenávat SPZ vozidel parkujících u far
- udělovat státní souhlas k vydávání pastoračních a jiných oběžníků, ne však mimo okres
- povolovat výpomoc duchovních v jiné farnosti
- povolovat výpomoc v duchovní správě důchodcům
- povolovat tisk upomínkových obrázků při významných událostech ze života církevních osob³⁴

Úloha KCT spočívala v tom, že přenášel na OCT úkoly stanovené SÚC a řídil jejich práci. Kompetence KCT byly následující:

- řídí práci OCT a koná s nimi porady
- uděluje a odmítá státní souhlas k duchovenské činnosti
- ustanovuje učitele náboženství a má nad vyučování dohled
- sleduje činnost řeholnic v nemocnicích a ústavech
- usměrňuje církevní slavnosti
- sleduje charitativní činnost církví
- uděluje souhlas pro zřizování a rušení kaplí
- sestavuje krajskou rozpočtovou kapitolu církevních záležitostí – plán investic, údržby, generálních oprav, přiděluje státní příspěvek na opravy církevních objektů
- vypracovává měsíční situační zprávy pro SÚC aj.³⁵

³⁴ Tamtéž s. 50-57.

³⁵ Tamtéž s. 58-59.

2 CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÁ OTÁZKA

2.1 Cíl práce

Cílem bakalářské práce je zdokumentování vzpomínek řádových sester na jejich působení v sociální a charitativní oblasti v období komunistické totality.

2.2 Výzkumná otázka

Položila jsem si otázku, jak vypadalo působení řádových sester v sociální a charitativní práci v období po roce 1948 a jaké impulsy pomáhaly řádovým sestrám zdolávat překážky nastavené totalitním režimem?

3 METODIKA

3.1 Orální historie

Mluvené slovo patří mezi jednu z nejstarších forem lidské komunikace a dlouho sehrávalo doslova klíčovou roli při snaze člověka uchovat obraz minulosti ve vztahu k současnosti.³⁶

Metoda orální historie³⁷ čili vyprávěné historie je založena na mluveném slově, na osobní výpovědi konkrétních lidí o konkrétních událostech v konkrétní době. Orální historie³⁸ se zaměřuje především na subjektivní prožívání a vnímání dějin z hlediska přímých pamětníků, zajímá se o jejich způsob interpretace historických událostí, o jejich reflexi každodennosti v dané historické době.³⁹

Její nezastupitelnost je zřejmá zejména tam, kde je řada pramenů z různých důvodů nepřístupná nebo byla zničena; v tomto případě je často jediným zdrojem informací o určité historické události. Proto má tato metoda svůj specifický význam právě pro výzkum společností ovládaných totalitními režimy, kde neexistuje pluralita pramenů a kde převažují dokumenty státní a stranické provenience, které navíc zaznamenávaly jen takové události, jež jejich původci považovali ze svého hlediska za významné. V období systémových změn se jak rozpadající se nebo nově vznikající instituce příliš nestarají o zabezpečení a archivování dokumentů vzešlých z jejich činnosti. Některé klíčové události písemné dokumenty vůbec nezachycují.⁴⁰

Orální historie je charakterizována několika významnými rysy. V první řadě se jedná o kvalitativní metodu příznačnou demokratizujícím pojetím dějin, snaží se dát slovo

³⁶ VANĚK, M., MŮCKE, P. *Třetí strana trojúhelníku*. Praha: FHS UK, 2011. s. 112.

³⁷ Vrcholem institucionalizace v ČR je založení České asociace orální historie v roce 2007.

³⁸ Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. s. 137.

³⁹ VANĚK, M.: *Orální historie. Metodologické a technické postupy*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. s. 19.

⁴⁰ *Česká asociace orální historie* [online]. [cit. 7.4.2014]. Dostupné z: <https://sites.google.com/site/czechoralhistoryassociation/home>

opomíjeným, bezdějinným vrstvám společnosti, více odráží tzv. malé dějiny, individuální prožitky. Dalším zásadním rysem orální historie je to, že se nesnaží sdělení jednotlivce zobecnit, právě naopak, snaží se o zachycení a analýzu individuálních postojů a prožitků. Tím je možné sledovat odlišnosti v postojích jednotlivců, barvitost jejich výpovědí a následně je srovnávat.⁴¹

Právě jednatel, jeho pohled „zespodu“, jeho individuální subjektivita výpovědi je součástí přístupů v orální historii a je třeba s ní počítat. Je přítomna v projevu vypravěče, on sám se rozhoduje, co říci a co ne, sděluje prožitek každodennosti, rozhoduje o tématech, kterým se věnovat bude, která naopak vynechá. Jeho sdělení jsou poznamenána osobními prožitky, kvalitou jeho paměti, časovým odstupem, osobní motivací, proč je ochoten vyprávění poskytnout.⁴²

Tazatel v orální historii musí s touto subjektivitou počítat, sám je součástí zkoumání, vyřčené musí posuzovat kriticky, ne vždy všechno, co je barvitě a přesvědčivě vyřčeno, je skutečně pravda. Tazatel by si měl uvědomovat, že vypravěč vytváří dokumenty vytvořené dodatečně v přímé interakci s tazatelem, v porovnání s prameny tedy bytostně subjektivní. Tazatel v orální historii by tuto skutečnost neměl vnímat jako nevýhodu, právě naopak. Měl by ji vnímat jako nezbytnou kvalitu, kvůli které rozhovory pořizuje.⁴³

Orální historii můžeme tedy vnímat jako rovnostranný trojúhelník, který zobrazuje tři základní zdroje, z nichž vznikají dějiny – prvním vrcholem je individuální prožívání minulosti a jeho laické podání, tzv. life story, druhým vrcholem jsou klasické dějinné události, tzv. event history, na třetím vrcholu pak stojí orální historie, spojnice obojího.⁴⁴

⁴¹ VANĚK, M. *Třetí strana trojúhelníku*. Praha: FHS UK, 2011. s. 98.

⁴² VANĚK, M. *Orální historie. Metodické a technické postupy*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. s. 25.

⁴³ VANĚK, M. *Třetí strana trojúhelníku*. Praha: FHS UK, 2011. s. 124.

⁴⁴ Tamtéž s. 15.

3.2 Aplikace postupů orální historie v bakalářské práci

Pro potřebu této bakalářské práce jsme se rozhodli využít formu „životního příběhu“ pamětnic, protože jeho nespornou výhodou je to, že vypravěčky nejsou ovlivněny předem připravenými otázkami, ale jsou naopak povzbuzovány ke zcela volnému vypravování. Výhodou tohoto postupu je především to, že události vyplývají na povrch díky volnému vyprávění samovolně a zlehka, ale při cíleném dotazování jsou mnohdy nedosažitelné a výzkumníkovi zůstanou skryté.⁴⁵

3.2.1 Příprava na setkání

Fáze přípravy je nejdůležitější částí orálněhistorického procesu, je třeba se na ni pečlivě připravit ve všech směrech. Na rozdíl od písemných pramenů není možné opětovné prozkoumání, životní příběh nebude nikdy odvyprávěn stejně jako ten předchozí. Úkolem tazatele je být kvalitně obeznámen s historií sledovaného období a znát metody práce v orální historii. Stěžejními tituly pro mě byly sborník příspěvků *Ženské řehole za komunismu 1948 – 1989*, *Neumlčená I a II* od V. Vaška, monografie *Katolická církev v Československu 1945 – 1989* autorů S. Balíka a J. Hanuše a *Naslouchat hlasům paměti, Třetí strana trojúhelníku a Orální historie kolektivu autorů* pod vedením M. Vaňka.

Bylo rovněž nutné včas začít s hledáním vhodných pamětnic. Úkol byl o to těžší, že se dalo předpokládat, že vzhledem ke značnému časovému odstupu bude pamětnic málo, navíc je nutné zohlednit jejich zdravotní stav. Pokud řeholnice žijí, jejich zdravotní stav je tak vážný, že se rozhovorů účastnit nemohou.

Zpočátku se zdálo, že se vhodné pamětnice ani nenajdou. Ale díky náhodě, jak to tak obvykle v životě bývá, jsem měla možnost poslechnout si velmi silné příběhy sester,

⁴⁵ VANĚK, M. *Třetí strana trojúhelníku*. Praha: FHS UK, 2011. s. 123.

kteře si i přes nelehkou situaci po únorovém převratu zachovaly životní optimismus a všechny byly překvapeny, že tyto příběhy stále někoho zajímají.

Závěrečným momentem příprav bylo kontaktování nalezených pamětnic, a to elektronickou poštou. I přes pokročilý věk pamětnic to bylo možné, všechny se mnou tímto způsobem komunikovaly. Představila jsem se a vysvětlila jim obsah své bakalářské práce s odůvodněním, že budu fakta z historie dokládat informacemi z jejich vzpomínek. Sestry souhlasily a následně jsem si s každou z nich domluvila schůzky pro vyprávění životního příběhu.⁴⁶

3.2.2 Vedení vypravěče životního příběhu

Při vedení vypravěček životního příběhu je velmi důležitá role tazatele. Při setkání se sestrami tvář v tvář mým úkolem bylo navázání kontaktu, získání důvěry a nastolení příjemné a přátelské atmosféry a partnerského přístupu.⁴⁷ To se myslím podařilo už díky tomu, že jsem se s řádovými sestrami setkala vždy v jejich domácím prostředí, v jejich mateřinci.

Setkání probíhala v hovornách, kde nás nic nerušilo a bylo nám příjemně. Na počátku jsem vždy znovu vysvětlila, jakou práci dělám, jaký je účel jejich vypravování a co od sester očekávám. Úvodem jsem vymezila okruhy, jichž by se měly sestry dotknout, ale jejich životní příběh jsem nechala plynout podle jejich vzpomínek. Pokud jsem já něčemu nerozuměla, dělala jsem si poznámky a vypravování sester jsem se snažila nepřerušovat. Pokud to bylo účelné, položila jsem doplňující otázky při odmlce vypravěčky nebo až na samém závěru vyprávění.

Domnívám se, že jsou jednotlivé příběhy srozumitelné a ucelené a mají vysokou vypovídací hodnotu. I když jsou řádové sestry z různých kongregací, objevují se

⁴⁶ S.M. Richardis mi odpověděla: „Já se tedy nabízím, pokud mi ještě paměť funguje.“ SM Richardis. Re: Pozvání [el. pošta]. Message to: Hana Nosková. 30.9.2013 cit. 7.4.2014. Osobní komunikace.

⁴⁷ Srov. VANĚK, M., MŮCKE, P., PELIKÁNOVÁ, H. *Naslouchat hlasům paměti*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AVČR, 2007. s. 88.

Srov. MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. s. 115.

v jejich vzpomínkách některé styčné body a momenty, které se snažím vyzdvihnout v praktické části.

3.2.3 Interpretace životních příběhů

Vzhledem k tomu, abych zachovala co největší autentičnost vyprávění, rozhodli jsme se s vedoucím bakalářské práce pro nahrávku jednotlivých vzpomínek pamětnic na CD. To umožní nejlépe zachytit faktickou, faktografickou a jazykovou stránku projevu. Zároveň tímto způsobem zachytíme co nejlépe barvu, tón i sílu hlasu, hezitační zvuky a různé vsuvky a doplňky mluvy.

Mým cílem bylo porozumět smyslu sdělení obsaženého v jednotlivých vzpomínkách a doplnit těmito sděleními faktografické informace teoretické části bakalářské práce, protože vypravěčka vždy tvoří, zčásti spontánně, zčásti záměrně svůj příběh na pozadí doby.⁴⁸ Zároveň jsme využila možnosti e-mailové pošty a další důležité otázky jsem s řádovými sestrami konzultovala touto cestou. Takto získané psané vyprávění jsem v bakalářské práci využila rovněž. Znění těchto psaných vyprávění jsem ponechala v autentické podobě, pokud to bylo nezbytně nutné, byly odstraněny pouze gramatické nedostatky, vše ostatní bylo ponecháno v autentické podobě.

V teoretické části jsem se snažila uvádět taková historická fakta a události, které co nejlépe zapadají do kontextu vyprávěných příběhů pamětnic, tím vznikl kompatibilní celek, v němž, snad to tak můžeme říci, vedle sebe stojí rovnocenní partneři, historická fakta a události viděné očima přímých účastníků – řeholnic.

3.3 Zkoumaný vzorek

Výchozí výběrový soubor bakalářskou práci tvořily 2 vybrané sestry Řádu bosých mnišek blahoslavené Panny Marie Karmelské, bosé karmelitky. V souladu se

⁴⁸ Srov. VANĚK, M. *Třetí strana trojúhelníku*. Praha: FHS UK, 2011. s. 169.

spiritualitou Karmelu, tzv. kontemplací⁴⁹, jsme komunikovaly pouze mailem. Sestry mi vysvětlily svou kontemplativnost, tedy uzavřenost vnějšmu světu, a s politováním oznámily, že s nimi v komunitě žádná vhodná pamětnice nežije. Odkázaly mě na Konferenci vyšších představených ženských řeholí a přeposlaly můj mail s žádostí o kontakt na vhodné pamětnice. I já jsem znovu odeslala mail s žádostí o pomoc při hledání vhodných pamětnic této instituci. Během několika týdnů jsem obdržela odpověď s tím, že moje požadavky byly předány dostupným ženským řádům a kongregacím v ČR. Bohužel tato snaha nepřinesla potřebný výsledek. Dostala jsem pouze dvě odpovědi – z Charitního domova pro řeholní sestry v Městě Albrechticích a z Charitního domova v Moravci. Po osobním telefonickém kontaktu s těmito institucemi bylo zjištěno, že fyzický a psychický stav pamětnic nedovoluje pořídit více než několik vět. Tento problém bohužel komplikoval hledání potencionálních pamětnic – mnoho z těch, které perzekuci prožily, už nežijí, nebo jim brání vážný zdravotní stav.

Zvolila jsem tedy jinou strategii. Zavolala jsem do všech domovů pro seniory v blízkém i vzdálenějším okolí svého bydliště. Bohužel opět s negativním výsledkem. Bylo mi řečeno, že pamětnice již nežijí nebo jsou v nepříznivém tělesném a duševním stavu. Pouze kontakt s Domem sv. Antonína v Moravských Budějovicích přinesl první úspěch. Od ošetřující řádové sestry jsem obdržela první úspěšný kontakt. První ochotnou pamětnicí byla SM Richardis z Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského z Prahy. Tím však bylo moje pátrání vyčerpáno.

Musela jsem se tedy obrátit na svého příbuzného z řad jezuitů. A ukázalo se, že tento krok byl nejen správný, ale i velice produktivní. Kněz-jezuita mi předal kontakt na Kongregaci Školských sester sv. Františka OSF v Praze-Břevnově. Tímto krokem jsem získala vzpomínky SM. Milady. Návštěva u školských byla velmi přínosná tím, že jsem díky tomuto setkání dostala ještě kontakt na Kongregaci Školských sester de Notre Dame v Českých Budějovicích. V této kongregaci byly

⁴⁹ HRUDNÍKOVÁ, M. *Řeholní život v českých zemích*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997. s. 140.

ochotné zavzpomínat tři řádové sestry, ale jen výpovědi dvou jsem mohla využít v praktické části bakalářské práce.

Metodou „snowball sampling“ jsem v konečné fázi hledání získala čtyři vhodné pamětnice, které tvoří cílový výběrový soubor pro tuto bakalářskou práci, ve věku 81 - 94 let.

4 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Na základě vyprávění řádových sester pořízených metodou orální historie předkládám v této části své bakalářské práce jejich stručné životní příběhy, které mapují jejich životní osudy od událostí od násilného provedení Akce Ř až do současnosti, kdy všechny řádové sestry prožívají svůj důchodový věk v mateřincích jednotlivých řádů a kongregací a rozhodně nesedí s rukama za zády.

4.1 Příběh SM Desoláty

SM Desoláta se narodila 4. 2. 1930 v Praze a záhy po smrti obou rodičů vyrůstala v sirotčinci ve Velkém Újezdě, který spravovaly řádové sestry. Obláčku⁵⁰ měla v roce 1948 a když v souvislosti s poúnorovými událostmi hrozilo, že by nemohla skládat řeholní sliby řádně, musela je složit předčasně už v dubnu 1950. V srpnu 1950 byla s ostatními sestrami vyvezená do Broumova, kde celý jeden rok pracovala v textilce Veba. V roce 1951 byly všechny mladé sestry do 30 let odsunuty do Varnsdorfu, kde pracovaly v punčochárně Elitě. Předpokládalo se totiž, že když sestry budou mezi mladými dělníky, že tam zkrachuje jejich povolání k Bohu. Následoval odsun do Trutnova do lnářských továren Texlen. Zde ve vlhku a špíně byla velice náročná a život ohrožující práce. SM Desoláta vzpomíná:

Já jsem pracovala na koudeli u posuků,(...) bylo tam, bych řekla, těžko dýchatelné prostředí, já, když jsem byla malá, tak jsem měla zápal plic, jsem to těžko snášela, ale pak se to moje dýchání přizpůsobilo. To byla opravdu dělnická práce. V těch

⁵⁰ Obláčka je obřad, při němž nový člen řeholního řádu poprvé obléká řeholní oděv. *Revue Theofil. cz.* [online]. [cit. 7. 4. 2014]. Dostupné z: <http://revue.theofil.cz/krestanske-pojmy-detail.php?clanek=955>

punčochárnách to bylo takový lepší. Některé sestry pracovaly na mokrých sálech, tam to bylo ještě horší.

SM Desoláta 01:48

Po dvou letech se kongregaci podařilo umístit tři sestry do domova pro řeholníky na Moravec, kde byli kněží a řeholníci, co nemohli vzhledem ke svému věku či zdravotnímu stavu pracovat. Sestry jim poskytovaly láskyplnou péči: *Každá sestra měla na starosti určitý pokoj. Pokud páni⁵¹ mohli, tak chodili do jídelny na jídlo, pokud nemohli, tak se jim nosilo jídlo na pokoje. Jinak se museli ráno umývat, někdo se obstaral sám. To máte jako dneska ty domovy důchodců, to je to samé. Kdo byl schopnější, tak se obstaral, kdo nebyl, tak se musel obstarat(...) Prádlo se muselo prohlížet a zašívat(...) Všichni byli tím stářím ovlivněni a každý jinak.*

SM Desoláta 26:34

Ovšem po roce následoval opět odsun do pohraničí, tentokrát do Javorníka u Jeseníku, kde SM Desoláta pracovala s ostatními řeholnice v domácí dílně jako šička kabátů pro prostějovské Oděvní závody Jiřího Wolкера. Po třech letech strávených šitím odešla do domova pro oligofrenní děti v Bystřici nad Úhlavou, který se kongregaci podařilo otevřít. SM Desoláta pracovala u oligofrenních dětí deset let:

To býval náš dům a nastěhovaly tam ty oligofrenní děti, a tak zas byly potřeba sestry tam. Tak jsem se dostala k oligofrenním dětem, protože u jiných dětí jsme nemohly pracovat. U těchto dětí se nedalo „nic zkažit“!

SM Desoláta 04:13

Při práci s oligofrenními dětmi bylo potřeba přemýšlet, jak s nimi pracovat, jak je plnohodnotně po celý den zabavit:

Děti byly citlivé na hudbu, a to se muselo nějakým způsobem najít, jak je zabavit. Taky jsme tam měly takovou třídu pro ty, kteří byli schopnější, a aspoň se naučili trošku číst a nějaká ta písmena, psát, něco trošku počítat(...) Aby se ty děti trochu vzdělávaly. Děti potřebovaly nějakou činnost, jinak byly neklidné(...)

⁵¹ Tak řádové sestry v jednotlivých rozhovorech říkaly kněžím – pozn. autorky.

Malovaly,(...) nějaká ta písnička, trochu se zacvičilo, šlo se na procházku nebo si hrály na zahrádce.

SM Desoláta 12:38

V sedmdesátých letech je SM Desoláta poslána opět na Moravec. Sestry tady společně žily, pečovaly o staré řeholníky a kněze a pomáhaly i kněžím z okolních farností se vším, co bylo potřeba. Na Moravci prožila celých dvacet let a nebála se ani řídit auto. V roce 1991 se vrátila do mateřince v Českých Budějovicích, kde žije dodnes a pomáhá s provozem na vrátnici.

4.2 Příběh SM Milady

SM Milada se narodila 12. srpna 1932 ve vesničce Pohora u Poličky do rodiny rolníka a starosty obce. Únor 1948 ji zastihl ve věku 15 let doma a velmi se o tom mluvilo. Vztah k půdě a přírodě neznamenal jen obdělávání, půda a příroda se skutečně milovala, proto rodina únorový převrat vnímala jako něco zvráceného, vnučeného. SM Milada ve své čisté mladé duši cítila, že musí do kláštera, do zasvěceného života. Vstupovala do něj v lednu 1949 v šestnácti letech, i když tatínek nesouhlasil. V říjnu 1949 následovala obláčka. Blížil se rok 1950 a s ním i internace sester do Krnova. Díky tomu, že nebyla plnoletá, se jí odsun do fabrik v pohraničí nedotknul. Na doporučení vyšších představených se musely všechny neplnoleté novicky vrátit domů, nebyly totiž ještě zapsané jako řeholnice a musely by do domovů pro mladistvé. SM Milada se tedy musela nuceně vrátit domů a bylo to pro ni velmi ponižující:

To bylo nejvíc ponižující, co jsem v životě zažila. Přišla jsem domů a už po cestě, to víte na venkově, jsem slyšela: My věděli, že ona v tom klášteře nevydrží! A přijdu domů a tata říká: Konečně někdo dostal rozum!

S.M. Milada 20:22

Brzy po návratu domů se SM Milada dozvěděla, že ji chce otec provdat. Díky bratrovi a mamince se jí podařilo utéct do Koclířova⁵², kde měly společenství notredamky. Notredamky jí pomohly dostat se do Prahy k boromejkám, které ještě mohly zůstat v Nemocnici pod Petřínem a ty ji připravily na řeholní sliby.

Padesátá léta strávila SM Milada jako pomocná ošetřovatelka v nemocnicích v Praze a ve Vysokém Mýtě a při této práci absolvovala ošetřovatelský kurz. Díky politickému uvolnění v šedesátých letech si SM Milada společně s dalšími řádovými sestrami mohla doplnit odborné vzdělání a začala v Praze pečovat o postižené děti. O jejich práci se dozvěděly i učitelky ze zvláštních škol a chodily k nim na radu a zaškolení:

Třeba mentálně postižené děti(...) K nám chodili učitelé ze zvláštních i normálních škol na kurzy, jak se s takovými dětmi pracuje (...) Nejdřív nás viděli při práci(...), pak jsme pořádaly i kurzy.

SM Milada 33:58

Později přešla do domova důchodců v Praze a využila svoji bohatou praxi z nemocnice. Smutné bylo zjištění, že komunistický režim ke starouškům přistupuje jako ke zbytečným a obtěžujícím:

Když jsem přišla mezi ty pražské staroušky, tak jsem vlastně viděla, že to jsou dospělé děti (...) Za komunistů to bylo tak, ti staří lidé, ať si nějak umřou, dáme zátarasu a ať si to odbydou. My jsme ale věděli, že ti umírající jsou miláčci, tak to nešlo!

SM Milada 44:44

Sestry se staroušky zkoušely intenzivní rehabilitaci, protože tenkrát v domovech důchodců nebyla žádná rehabilitace. Tyto zkušenosti a poznatky s rehabilitací u starých lidí využila SM Milada ve své diplomové práci, která se stala velmi přínosnou pro další domovy důchodců, které se jí inspirovaly a využívaly jejích poznatků ve své práci. Pro zájemce pořádala přednášky a kurzy o rehabilitaci a logopedii.

⁵² SM Milada mi vypravovala stejný příběh, který se částečně liší od příběhu uvedeného ve sborníku VLČEK, V. *Ženské řehole za komunismu 1948-1989*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2003. s. 370-372.

Sociální práci s mentálně postiženými dětmi se věnovala i v domově v Budeničkách:

To je prostě něco úžasnýho, takový domov udělat pro ty postižený děti! Budeničky je základ péče o mentálně postižený (...) Oni tam pro ty děti dělaly maximum. Představte si hospodářství, kde byly králíci, slepice, kozy, co já vím, i prasnice, ty prasátka a ty děti tam rostly s přírodou (...) a znovu říkám, že tam těm dětem velice pomohly sestry, který obhajovaly jejich nejzákladnější lidská práva, nejzákladnější!

SM Milada 55:09

Po událostech vyvolaných rokem 1989 přichází SM Milada zpět do mateřince do Prahy, kde v současné době žije. Ani v důchodovém věku nezahálí a věnuje se charitativní činnosti – s dalšími sestrami plete bavlněné obvazy pro africké země sužované občanskými válkami a vojenskými vpády.

4.3 Příběh SM Richardis⁵³

SM Richardis se narodila 3.12.1928 v Rozseči u Nové Říše do rodiny učitele. Vystudovala gymnázium v Moravských Budějovicích a v devatenácti letech odešla k boromejkám do Prahy. Obláčka se konala 14. srpna 1949 a jako novicka pracovala jen doma v mateřinci. S rokem 1950 musela nastoupit povinně do nemocnice, protože stát nařizoval pracovní povinnost. Na radu biskupa Hloucha složila řeholní sliby s dispensem⁵⁴ 28. září 1950, na svatého Václava, o celý rok dřív. Dostala se tedy do Nemocnice pod Petřínem, kde se snažila rychle získat potřebné zkušenosti. V lednu 1952 zatkli matku generální představenou Bohumilu Langrovou a SM vzpomíná:

⁵³ Příběh SM Richardis zachycuje též JEŽKOVÁ, A. *Tichá srdce. Kláštery a jejich lidé*. Praha: Práh, 2013. s. 413-418.

⁵⁴ Dispens je svolení k výjimce z pravidel. Vysvětlení dalších odborných církevních výrazů, ale i základní charakteristiku řeholí a kongregací a podrobný popis klášterů nabízí publikace VLČEK, P., SOMMER, P., FOLTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů*. Praha: Libri, 1997.

Z různých pramenů jsme se dozvěděly, že Praha má být od těch jeptišek co nejdřív očištěná (...) Přišli si pro ni v deset hodin večer a chtěli klíče od klauzule (...) a my jsme se domlouvaly, bylo nám dvacet let, že se zazvoní na regulérní zvonek, co se s ním svolává na modlení a k jídlu, že se seběhneme a matku nedáme! Handrkovali se sestrami, žádná jim nechtěla otevřít ani jménem zákona! Najednou jsem slyšela slíbený zvonek, všeho jsme nechaly a letěly jsme dolů (...) A matka už byla v autě.

SM Richardis 54:45

Proces s matkou představenou se odehrál v březnu 1952 v Brně, byl pojatý jako školení pro strážníky a vstup dovnitř byl jen na lístky. Z vězení se Bohumila Langrová vrátila až v roce 1960 na amnestii. Brzy po této události byly sestry vyzvány k tomu, aby se účastnily doškolovacího kurzu pro zdravotníky v České Kamenici. Z důvěrných zdrojů se však dozvěděly, že je to finta, záměrem bylo rozbití kongregace a hrozba toho, že se ze školení už nevrátí a budou různě rozvezeny, kam bude státní moc chtít. Sestra o tom hovoří následovně:

My jsme to školení odmítly, tím jsme se provinily proti zdravotnické kázni a s okamžitou platností jsme byly z Nemocnice pod Petřínem propuštěny.

SM Richardis 1:10:47

SM Richardis putovala s dalšími 42 sestrami do Libče u Trutnova, aby tam pracovala s ostatními sestrami v továrně Texlen. Práce byla náročná a těžká, ale i v takových podmínkách se sestram dařilo pomáhat lidem:

Takže ani tam v té továrně nechyběla příležitost k charitativní, milosrdné službě, protože se na nás různě lidé obraceli, věděli, že jsme byly v nemocnici a měly jsme také s sebou, s dovolením primáře jsme si směly vzít lékárnu, kterou jsme v Praze měly v sesterské nemocnici (...) Občas se někdo obrátil na sestry o nějakou radu nebo pomoc. Jednou přišel chlapeček, ještě nechodil do školy, mohl mít 4 a půl roku, a přinesl lístek, kde bylo napsané, maminka prosila: „Sestřičky přijďte k nám, prosím vás, manžel je na týdenní směně a já mám horečky a potřebovala bych prostě pomoc nebo aspoň radu.“ No tak jsme tam šly. Ten jejich domek byl vlastně na louce u potoka a bylo takový oddělený (...) Domek byl daleko, nebyla

tam žádná možná komunikace s někým dalším (...) No tak jsem tam šly. Maminka skutečně v horečkách, měla angínu. Sestřička, co bývala na interně a byla zkušená aspoň pro první pomoc dala léky a zavolala lékaře, tedy pohotovost. A udělaly v bytě trochu pořádek, umyly nádobí a tak. Druhé dítě bylo asi dvouleté, holčička, no tak pomohly sestřičky, co se dalo. Druhý den tam potom šly se na ni podívat.

SM Richardis 1:27:37

Režim v domě mimo továrnu byl přísný, hlídala je referentka, která s nimi i přespávala v domě, aby věděla o všem, co se děje. Musely se zapisovat veškeré návštěvy, odchody i příchody sester. V listopadu 1955 odešla SM Richardis do Proseče u Pacova do domova důchodců a má na to velmi smutné vzpomínky:

Prádelna tam byla, ale nebyl tam odpad (...) Nedalo se tam topit, byla tam zima (...) Hrozný poměry, hlavně hygienické (...) Podlahy nekryté, každý týden jsme je drhly rejžákem, jak se topilo uhlím a dřevem (...) Poměry strašný!

SM Richardis 1:53:14

V roce 1956 nastoupila ve Šternberku do ústavu pro mentálně a tělesně postižené děti, bývalého Vincentina, kde strávila 13 let. V roce 1968 byla poslaná do Moravských Budějovic, kde měly sestry klášter a domov důchodců. Jejím úkolem bylo přijímání dorostu a příprava na vstup do noviciátu⁵⁵, ale v roce 1971 bylo přijímání dorostu opět zrušeno. Následovala Sloupnice a práce v domově důchodců. Po deseti letech přešla do Podlesí u Nového Bydžova do ústavu pro dospělé oligofreniky. Po třech letech následoval Jiříkov u Rumburka a za další tři roky pracovala ve Vidnavě u starých řádových sester. V roce 1994 směřovaly její kroky do Ostravy-Pustkovce. Dalším místem bylo Hradiště u Znojma, kde pečovala o bezdomovce.

V současné době žije v mateřinci v Praze a sociální činnosti se věnuje stále - dopisuje si s vězni.

⁵⁵ Noviciát je zkušební období novicky, uchazečky o přijetí do řádu, která prochází pod vedením novicmistrové zkušebním obdobím. Srov. VLČEK, P., SOMMER, P. FOLTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů*. Praha: Libri, 1997. s. 721.

4.4 Portrét SM Viktorie

SM Viktorie se narodila 12.12.1919 v Opočně v rodině úředníka. Obláčku měla roku 1939 a řeholní sliby 1941. Činnost ve školách byla všem školským sestram Notre Dame zakázána už v době okupace, a protože únorové události 1948 s sebou přinesly další zákazy učit a vzdělávat, působila SM Viktorie až do r. 1950 v mateřské škole. V srpnu 1950 byla odvezena do soustředovacího tábora v Javorníku, ale protože ve Zlatých Horách byla ozdravovna pro mládež a byly tu potřeba ošetřovatelky, byla ještě téhož roku převezena sem:

Já jsem dostala osobní vandr do Zlatých Hor (...) Co jsme musely opustit školství, tak jsem se snažily vzdělat ve zdravotnictví, abychom mohly být v těch sociálních ústavech nebo jinde ve zdravotnictví. Já jsem byla na přelomu 1949/1950 na zdravotnickém školení v Ústí nad Labem (...) a protože ve Zlatých Horách potřebovali (...) a měla jsem zrovna čerstvé vysvědčení ze zdravotnictví, tak jsem byla přeložena do Zlatých Hor.

SM Viktorie, část 1, 4:36

Zde však pobyla pouze dva měsíce. Když se na vyšších místech dozvěděli, že s mládeží (zdravou, ne postiženou) přicházejí do styku řádové sestry, byla SM Viktorie nucena vysvléknout řeholní oděv. To ale odmítla, proto byla v březnu 1951 přeložena na Velehrad, kde pracovala v charitním domově pro staré a nemocné kněze a řeholníky. Sestry vařily, praly, staraly se o kněze a řeholníky a snažily se, aby prostředí nebylo příliš „ústavní“.

Probíhala tu neustálá kontrola určeným zmocněncem StB a dozorcem, který s nimi bydlel v domě:

Byli jsme tu pod dozorem, nesměli jsme se stýkat, (...) nesmělo se ven. Když byly bohoslužby pro veřejnost, tak my jsme tam nesměli, abychom se nesetkali s veřejností (...) V bráně byl vrátný (...) a návštěvy se nesměly přijímat(...) A byl to charitní domov!

SM Viktorie, část 1, 13:31

KCT z Ostravy, kam tehdy Velehrad patřil, prohlásil, že ve svém kraji jeptišky a faráře nechce, tak se celý domov v květnu 1951 stěhoval na Moravec, který spadal pod dohled KCT v Brně a ten s jejich pobytem souhlasil. I když domov patřil Charitě, jejich život a práci pravidelně kontrolovali příslušníci StB, ale nebyl tu dozorčí, který by v domě i přespával. Podmínky k životu zde byly velmi stísněné, v domově žilo až 150 kněží a řeholníků, v pokojíku 3x3 metry byli i čtyři lidé, ale jiný nábytek než postele se tam už nevešel. Denní režim řádové sestry kněžím a řeholníkům neorganizovaly. Kněží byli lidé vzdělaní, vysokoškoláci, pořádali mezi sebou různé přednášky a řeholnice na ně také chodily a dál se navzdory zákazům vzdělávaly v sociologii, přírodovědě aj. Velký záťah na Moravec provedla StB v roce 1981:

Obrátili nám to tam vzhůru nohama. Přijely dva autobusy esenbáků, i psovodi,(...) přeházeli nám všechno, nevím, co tam hledali, tenkrát říkali, že Poláky (...) obklíčili celý ústav (...) chodby i schodiště obsazené. Úplně do všeho nám vlezli, (...) na půdě jsme měli kufry, co byly zamčené, tak měly utrhané zámky, všechno přeházené. Byli tam od 13 hodin do 4 hodin do rána.

SM Viktorie, část 1, 43:18

V době pobytu na Moravci se SM Viktorie věnovala i práci se skautkami. V Jimramově založila dívčí skautský oddíl a i když měla řádné povolení, přesto byla trnem v oku StB:

Bylo to tenkrát v květnu, a když jsme šly z májové pobožnosti, tak ti místní četníci, že tam přijelo StB, že se mám ihned dostavit. A oni říkali, vy jste dělali něco tajného? Já říkám, no jo, hledali jsme poklad (...) Přišla jsem a oni měli, představte si, (...) okolí Jimramova jsem měla rozdělené do čtyř stran a děcka postupně dostávaly úkoly a musely si najít to místo, které měly označené a hledaly další úkol a oni nevěděly, kde to má končit, ale mělo se to končit v Jimramově a měly najít poklad a měla to být vlajka dívčího oddílu. Tak já jsem tam ty zprávy musela roznášet (...) A oni tam našli, někdo mě musel pozorovat, že tam schovávám ty zprávy (...) a byly šifrované, buď morseovkou nebo kresbou (...) a

oni našli někde ten lístek (...) a tak co to je? (...) a musela jsem odevzdat legitimaci a nesměla jsem skautky vést.

S.M. Viktorie, část 2, 4:50

Na Moravci SM Viktorie žila a pracovala do roku 1991, kdy se vrátila do mateřince v Českých Budějovicích. I v pokročilém věku 94 let je stále aktivní - pomáhá ve vrátnici kongregace.

Portréty jednotlivých řádových sester ukazují pohnuté a rozmanité životní příběhy. I když se do jisté míry odlišují, přesto se mi podařilo najít v jejich příbězích některá společná témata, což dokládám následující tabulkou.

Společná témata v příbězích řádových sester

	SM Richardis	SM Milada	SM Viktorie	SM Desoláta
Násilný odsun do soustředovacích táborů	+	-	+	+
Práce v domovech důchodců	+	+	+	+
Práce v továrně či jiná manuální práce	+	-	-	+
Práce u oligofrenních a mentálně postižených dětí	+	+	-	+
Určitá forma sociální a charitní činnosti	+	+	+	+
Přeškolovací kurzy	-	+	+	-

5 DISKUSE

Řádové sestry prožily svoje životní příběhy na pozadí doby, na pozadí tzv. velkých dějin, na pozadí nástupu a rozpínání totalitního režimu, který různou intenzitou poznamenal jejich životy osobní i profesní, jejich poslání v církvi. Můžu říci, že si nikdy ani v nejmenším nestěžovaly, nikdy nenaříkaly a všechno braly jako svůj úděl, možná i jako zkoušku toho, zda vydrží. A všechny sestry vydržely a konaly milosrdenství všem potřebným, starým, nemocným a tělesně a mentálně postiženým.

5.1 Přeškolovací kurzy

Zlomová padesátá léta znamenala pro řádové sestry nucené odchody z pozic ve školství⁵⁶ a následně i ze zdravotnictví buď do továren nebo ke starým, nemocným a mentálně a tělesně postiženým. Pro řeholnice to znamenalo nutnost přeškolování⁵⁷:

Když nám sebrali ty školy a mládež, tak se sestry honem přeškolovaly. Já sama jsem se přeškolovala na zdravotnictví. Honem jsme dělaly rychlokurzy. Když nám sebrali školku, no tak co budu dělat? Tak jsem jela dělat kurz do Ústí nad Labem. Mělo to hodnotu jako normální zdravotní sestra. Tak jsme se přeškolovaly.

SM Viktorie, část 2, 19:02

SM Milada, v té době patnáctiletá, absolvovala ošetřovatelský kurz při práci, když ji po útěku z domova mezi sebe přijaly boromejky a ona s nimi pracovala jako pomocná ošetřovatelka v Nemocnici pod Petřínem. Jinou situaci zažila SM Richardis, která musela do nemocnice nastoupit povinně i bez příslušného kurzu, protože stát nařizoval pracovní povinnost. Učila se tedy za pochodu:

⁵⁶ TESÁŘ, P. Ženské řehole v období totality. In: VLČEK, V. *Ženské řehole za komunismu 1948-1989*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2003. s. 23.

⁵⁷ Především učitelky se přeškolovaly na zdravotnice. VAŠKO, V. *Neumlčená II*. Praha: Zvon, 1990. s. 189.

Byla jsem u boromejek, které byly tenkrát ještě v nemocnici. Byla jsem tam jako pomocná síla, elévka.

SM Milada 27:05

5.2 Soustřed'ovací tábory a dělnická práce

SM Desoláta byla do pohraničí⁵⁸ vyvezena ihned v srpnu 1950 a jako dělnice zde strávila celkem čtyři roky. S ostatními spolusestrami pracovala nejprve ve Vebě Broumov, následně v punčochárnách Elite ve Varnsdorfu a poté v Textlenu Trutnov. Byla to těžká a namáhavá dělnická práce, ohrožení zdraví i života bylo velké, obzvlášť náročná byla práce na tzv. mokrých sálech, kde se zpracovával surový len. Do Textlenu putovala i SM Richardis:

Měli požadavek z Textlenu a bylo už předem domluveno, že 42 sester do třiceti let půjde. Několik sester bylo nemocných a aby se doplnil ten počet, který oni chtěli, tak několik sester bylo starších, profesky už, my jsme byly novicky... To bylo pro nás velice dobré, protože ty už byly rozumné... Sestřičky, které už tam byly před námi říkaly, víte co, nechod'te do závodní kuchyně na obědy, dělejte si to doma. Máte právo na deset sester, jednu sestru si nechat doma jako hospodyňku. Nás tam bylo v jedné skupině čtyřadvacet, takže jsme si mohly nechat dvě sestry doma. To víte, že to nebylo jen tak, to bylo vždycky s velkým křikem a s velkým hubováním a vyhrožováním a já nevím co všechno.

SM Richardis 1:11:02

Deportace do Trutnova proběhla násilně⁵⁹ a přesun byl velmi náročný: *Když jsme šly večer ze služby, tak nás zavřely do klauzury a už jsme nesměly ven ani na krok. Hlídali nás se samopaly. Teprve druhý den nám řekli, kam kdo půjdeme, a že další den přijede nákladní auto a že nás bude stěhovat... Ten den bylo strašné horko (15. srpna 1952),... v osm hodin jsme odjely,... celý den nás v tom vedru vozili, až nás večer přivezli.*

⁵⁸ TESARĚ, P. Ženské řehole v období totality. In: VLČEK, V. Ženské řehole za komunismu 1948-1989. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2003. s. 25.

⁵⁹ VAŠKO, V. Neumlčená II. Praha: Zvon, 1990. s. 191.

SM Richardis 1:14:22

Podmínky k důstojnému životu v soustřed'ovacích táborech nebyly:

Viděly jsem, že tam lautr nic není, v té chalupě. Tam byly jenom takové vojenské postele, jeden rozvrzaný stůl a jedna rozvrzaná židle. Nikde nic...Narychlo opravené, to bylo vidět, že je to ještě čerstvé, špinavé podlahy, schodiště, všechno bylo potřeba počistit...

SM Richardis 1:13:59

Dělnické prostředí a manuální práce měly způsobit především u mladých řádových sester odložení hábitů a zpět do civilního života. SM Richardis vzpomíná, jak jí technický vedoucí řekl:

Oni se soudruzi domnívali, že když vás, mladé sestry, odtrhnou od představených a dají vás do dělnického prostředí, tak do roka všechny svlečete hábit a půjdete do civilu. Jenže soudruzi brzo poznali, že ani tak prostředí nemá vliv na vás jako vy na něj. A pokračuje:

Právě potom, když začali dělat ty ústavy sociální péče a domovy důchodců, tak nás potom klidně propouštěli z těch továren.

SM Richardis 1:13:03

5.3 Sociální a charitativní práce v ústavech a charitních domovech⁶⁰

Charitativní činnost tak, jak ji známe dnes, se za komunismu konat nemohla, aspoň ne veřejně. Neexistovali bezdomovci, žebráci a tuláci, všichni byli buď zaměstnaní nebo odkázáni do domovů pro důchodce nebo do jiných zařízení pro sociálně slabé. Pokud měli velmi nízké důchody, museli na ně příbuzní doplácet alimentacním příspěvkem. Také pracující řeholnice musely měsíčně ze svého

⁶⁰ RICHTEROVÁ, D. Kongregace Školských sester sv. Františka. In: VLČEK, V. *Ženské řehole za komunismu 1948-1989*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2003. s. 377.

platu⁶¹ přispívat na své staré sestry. Řádové sestry přišly do domovů důchodců a do ústavů sociální péče⁶² v polovině padesátých let.

Sociální službu⁶³, řádové sestry ji nazývají službou milosrdenství, prokazovaly především dětem mentálně a tělesně postiženým, které byly umístovány do ústavů a domovů sociální péče a tam byly vlastně ponechány svému osudu. Stát se nezajímal o jejich potřeby, o jejich rozvoj, šlo mu jen o to, aby takové děti byly skryty pohledům veřejnosti jako něco nepatřičného. Ale i zde sestry projevily svou starostlivost a péči. Rodinám postižených dětí dodávaly sílu. Svým trpělivým přístupem se snažily o pravidelný denní režim, zábavu i zaměstnání, nechybělo ani vzdělávání, učily děti číst a psát. Bylo-li to jen trochu možné, rozvíjely schopnosti postižených dětí, samy si pro to vytvářely postupy a metody. V mnohých takových činnostech můžeme nalézt zárodky ergoterapie, muzikoterapie, zooterapie, ale i pokusy o sociální integraci a především obhajobu nejzákladnějších lidských práv:

Domovy, kde byly sestry, ať u dětí, ať u staroušků, to byly domovy krásný. Třeba mentálně postižený děti. Vždycky jsme chtěly diferencovat ty děti, protože to tam dřív bylo doslova jako stádo. Potom k nám chodili ze zvláštní i normální školy na kurzy, jak se má s těmi dětmi pracovat,...jako učitelé...My jsme pořádaly kurzy...Nejdřív nás pozorovali při práci, protože ti, co byli ze zvláštních škol, tak ti přesně věděli...tak třeba číst a psát, proč a na co?... a teď přišli ti učitelé ze zvláštních škol a divili se a jestli by jim ta sestra mohla říct ten postup, jak to s těmi dětmi dělá. A já když jsem měla od těch dětí odejít...děcka brečely...Každý rok jsme měly pro rodiče výsledky, co vlastně se za ten rok stačilo, a my jsme chtěly předně rozvinout motoriku, abychom mohly rozvinout psychiku. A ono to bylo, ty bobánci, opravdu dost těžký. A potom byly besídky každý rok, a ti rodiče...tenkrát se hodně fotografovalo a oni si to odnášeli, tak to bylo i s těmi rodinami krásný. Třeba vzpomínám na Marušku. Maruška k nám přišla, bylo jí 6 roků a ležela...chud'átko, takový to bylo chud'átko a teď ještě ta maminečka, že má

⁶¹ Řádové sestry nepobíraly odpovídající platy. VAŠKO, V: *Neumlčená II*. Praha: Zvon, 1990 s. 190.

⁶² BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. Brno: CDK, 2013. s. 189.

⁶³ TESAŘ, P. *Ženské řehole v období totality*. In: VLČEK, V: *Ženské řehole za komunismu 1948-1989*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2003. s. 58.

3 zdravé děti a táta se nemůže na tohleto vůbec dívat, tak nám ji dávali...a ta holčička pak tančila českou besedu! Víte, co to pro ty rodiče znamenalo!

S.M. Milada 33:48

Významným ústavem, který pečoval o mentálně i tělesně postižené děti, bylo pražské Vincentinum:

V ústavu jsme měli na 250 dětí, řádových sester nás bylo 26. Do konce roku se náš počet zvýšil na 40, protože nemocnice v jižních Čechách propouštěly všechny řeholní ošetřovatelky. Ty z nařízení nadřízených orgánů nahradily dosud zde zaměstnaná civilní děvčata. Větší počet svěřenců vyžadoval jen více zdravotní péči než co jiného. Děti, které byly aspoň trochu schopné, byly zaměstnávány v pracovních každého oddělení jim dostupnými ručními pracemi, ale i primitivním vyučováním. U všech jsme se snažily vypěstovat užitečné návyky jak v chování, jídle a hlavně v udržování čistoty a používání WC. To chtělo někdy velkou trpělivost a vytrvalost z strany sester. Ale byly jsme si vědomy, že je důležité, zda se takový člověk sám obslouží, nebo bude stále odkázán jen na pomoc druhých. Lékař MUDr. Jakubiček,, který k nám docházel, dal podnět ke vzniku rehabilitačního oddělení, kde s vybranými dětmi cvičil rehabilitační pracovník a některé sestry. V suterénu byl za tím účelem vybudován bazén na cvičení ve vodě. Také inkontinentním ležáčkům byla poskytována láskyplná péče v častém přebalování, podávání jídla a léků, což bylo u některých i krkolomné. Některé „divoké“ děti bylo třeba zabezpečit, aby se v noci neodkopaly, nebo nespadly z postýlky i přes zábranu, nebo i druhým dětem nějak neublížily. – Např. při noční službě jsem přišla právě včas, abych zabránila udušení dítěte, kterému na tváři sedělo sousední dítě, které tam přelezlo ze své postýlky. Ty děti za to nemohly, nebyly schopny přemýšlet. Na to naše sestra švadlenka vymyslela několik druhů kazajek, aby dítě bylo zajištěné a přece ne úplně sešněrované, aby mělo možnost aspoň místního pohybu těla, ale nemohlo opustit svou postýlku.

Charita, pod kterou všechny ústavy tehdy spadaly, pořádala v Praze v Kněžském domově (klášter jezuitů na Karlově náměstí) každým rokem školení s odbornými instrukcemi a přednáškami zkušených expertů, což jsme rády přijímaly, protože

jsme se tam sešly se sestrami z jiných kongregací a mohly si vyměnit navzájem zkušenosti s postiženými dětmi. Také byl pro nás uspořádán logopedický kurz, abychom mohly korigovat výslovnost u dětí, které toho byly schopny.⁶⁴

Komunisté rozhodli, že Praha jako první musí být očištěná od „jepišek a mrzáků“ a osud Vicentina byl zpečetěn:

V dubnu 1950 se mluvilo o tom, že se celý ústav bude stěhovat, snad někam na Moravu. Ještě nebylo přesně určeno kam. V červenci přišlo nařízení, že se ústav musí přestěhovat se vším všudy na Moravu do Bruntálu. Začalo balení. Při denní práci moc času nebylo, balilo se večer po práci, jak kdo mohl. Muži vyráběli bedny pro převoz věcí, denně je odvážela nákladní auta do Bruntálu a také se už stěhoval nábytek. Děti jsme ukládali nouzově na lehátka, na kterých lehávaly přes den, dětské postele se posílaly do Bruntálu, aby se mohly připravit pro malé obyvatele.

Stěhování dětí začalo 14. srpna ráno, vlak do Bruntálu dojel až 15. srpna pozdě večer. Cesta trvala více než 24 hodin. Byla to cesta velkých obětí pro všechny. Bylo horko, dusno, nedalo se pořádně vyvětrat, po několikerém přebalování dětí zůstal zápach a všude plno much, do toho křik a pláč zneklidněných dětí... Asi kolem 10. hodiny večer začali vozit děti z nádraží. Budova se naplnila velkým hlukem, děti byly vydrážděné, nevěděly, co se děje, některé plakaly, jiné pobíhaly s křikem, nebylo je možné utiřit. Ukládání trvalo dlouho do noci. Jinak vše proběhlo bez větších problémů, děkovaly jsme za Boží pomoc a ochranu, že se tolik obyvatel přemístilo v krátké době. Všichni to ve zdraví a bez úrazu přežili.

Budova v Bruntále byla prostorná, dvoupatrová, místnosti světlé, schody široké, ale zarovnané vším možným. V přízemí byla kuchyně, velký divadelní sál, v suterénu prádelna, kotelna na ústřední topení, které v zimě dobře fungovalo, v celé budově bylo příjemně teplo. Věci z chodeb se pomalu uklízely do pokojů, každý z obyvatel měl už své místočko, všichni byli spokojeni.

⁶⁴ S.M. Richardis. Re: Povídaní [el. pošta]. Message to: Hana Nosková. 23.11. 2013 [cit. 7.4.2014].
Osobní komunikace.

Začaly se stavební práce, upravovaly se místnosti, koupelny, vše tak, aby to vyhovovalo nemocným. Prožili jsme tam krásné klidné Vánoce. Ale krátce po svátcích byly všechny práce v budově zastaveny – ústav se bude stěhovat! Byl z toho velký smutek. Znovu začalo balení a přípravy na stěhování do Šternberku.

Ve Šternberku u Olomouce měly sestry Neposkvrněného Početí výstavnou budovu školy s penzionátem. Po vystěhování sester to mělo zabráno vojsko. Ti si usmysleli, že by pro ně byla výhodnější budova v Bruntále, tak se muselo Vincentinum znovu stěhovat. Ve Šternberku ovšem nebylo nic připraveno. Stěhování bylo určeno na svátek sv. Josefa, 19. března 1951. Hlavní budova nestačila na ubytování všech, takže část dětí i dospělých musela být ubytována ve městě v Bezručově ulici. Tam býval vojenský sklad, teď to bylo v havarijním stavu. V hlavní budově byla kotelna pro ústřední topení, ale byl to sklad všeho možného odpadu, bedny, hadry a špína a mezi tím pobíhaly krysy. Do pokojů se stavěly postele a ukládaly děti. Všude bylo zima. Když se v kamnech zatopilo, kouřilo se a lítaly saze.

Bylo třeba přebalovat děti, čisté podložky už nebyly, jen hory špinavých a prádelna nebyla. Na dvoře postavili staré plechové vany a ve studené vodě se máchaly podložky, které nebylo kde usušit. Všude byl zápach a zima.

Mnohem horší to bylo na Bezručově ulici. Když se vstoupilo do budovy, vanul chodbou sklepní vzduch s všelijakými pachy. V přízemí byla větší tmavá místnost s malým okénkem, takže tam bylo stále šero. V jednom koutě stál starý železný sporák, v něm se topilo. Na sporáku byly větší hrnce naplněné vodou a jeden s čajem. Jiná teplá vody nebyla. Na židličkách seděla větší děvčata navlečená do všeho možného, aby se trochu zahřála.

V prvním poschodí byly větší místnosti, ale okna byla svázána provázkem, protože kličky na zavření chyběly. U dveří byly kliky špatné, silný vítr, který foukal, stále dveře otvíral, kamna rozbitá, uhlí špatné, podlaha v místnostech – ušlapané bláto, místy kamení a písek. Do toho se postavily postele pro nemocné děti. Ty byly podrážděné, neklidné, všechno ze sebe trhaly a shazovaly.

Na poschodí byla jedna výlevka s vodovodem, ale voda tekla málo, muselo se čekat, než trochu nateklo do kbelíku. Vedle byl záchod, splachovalo se vodou z kbelíku. Nic jiného tam nebylo. Děti bylo třeba přebalovat a umývat a nebylo než trochu studené vody.

Jídlo se vozilo z hlavní budovy přes park na dvoukolovém vozíku v chladném počasí, vše bylo studené a nebylo to kde ohřát. Problém byl se špinavými podložkami a prádlem, v budově nebyla ani prádelna ani koupelna.

Nahoře z chodby byly dveře na pavlač, které ale musely být stále zamčené,, protože podlaha na pavlači byla dřevěná a prkna prohníla, místy byly díry, bylo nebezpečí, že by tam mohl někdo spadnout.

Do takových poměrů tedy byl krásný ústav, dobře zařízený, potřebám nemocných ubohých dětí přizpůsobený, novými mocipány přestěhovaný.⁶⁵

Stávalo se, že sestřám bylo často vyčítáno, že pohledy na postižené děti dráždí lidi:

Poslyšte, ti vaši hoši, on je vždycky v neděli někdo vozí na fotbal, a už jsem dostal tady hlášku jako z národního výboru, že je to nežádoucí, že ten pohled na ty jejich zkřivený těla není hezký. Takže aby tam nechodili. Mně to tenkrát tak dopálilo, že jsem přišla nahoru do pracovny a říkám: “Tak kluci, ode dneška, ode dneška budete chodit na fotbal každou neděli, kdybych vás tam měla sama vozit!”

S.M. Richardis 47:05

Ve vyprávění řádových sester se nejednou objevily i negativní zkušenosti, které vypovídají o žalostném stavu v domově důchodců, kde mnohdy chyběla základní hygienická péče a hygienické zázemí⁶⁶:

Všechny tyhle domovy, jak odešly sestry, vypadaly hrozně, opravdu. Kdo dneska říká, že to za komunistů bylo lepší, tak by to měl vidět, opravdu. To bylo strašný, opravdu strašný. Děcka bez výchovy, bez zapojení. Ale sestra Eliška hledala, jak by to udělala. To byly učitelky, tak se to naučily a ještě po revoluci říkaly, že tam

⁶⁵ S.M. Richardis. Re: Stěhování [el. pošta]. Message to: Hana Nosková. 22. 3. 2014. [cit. 7.4.2014]. Osobní komunikace.

⁶⁶ O nedostatečnosti hygienického zázemí též TESARĚ, P., KUŘINOVÁ, A. Kongregace Milosrdných sester III. řádu sv. Františka v Opavě. In: VLČEK, V. *Ženské řehole za komunismu 1948-1989*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2003. s. 192.

nechaly pŭl srdce. A ty, co byly oŝetřovatelky a zdravotnice, tak ty do domovŭ pro staroušky, který zŭstaly ŭplně bez našich sester. No strašný, bylo to tam strašný. Tam ti starouškové opravdu hnili. Smradu, základní hygienická pravidla tam nebyla, strašný. Pak říkali: „Vy jste z toho udělaly nějaký penzion!“

S.M. Milada 30:20

V průběhu zpracovávání vzpomínek sester se objevovaly další otázky k zamyšlení. Jak sestry řešily vyvstávající etické problémy v sociální a charitativní práci na půdě domovŭ důchodcŭ a ŭstavŭ pro postižené? Jak se cítily a co prožívaly, když slýchaly, že přítomnost „těch mrzákŭ a pohledy na jejich pokřivená těla“ dráždí lidi? Zajímavé by rovněž bylo sledovat osudy významných ŭstavŭ Vincentina a Budeniček. To by se mohlo v budoucnu stát tématem diplomové práce.

Závěr

Stojím na konci příběhu, který mě velmi zasáhl, ale v dobrém slova smyslu. Kolik útrap, ponižování, pokořování a těžkostí je člověk schopen unést pro své přesvědčení, pro myšlenku, které se odevzdal a zasvětil jí svůj život. To je nejdůležitější poznatek, který si díky odvyprávěným příběhům odnáším.

Díky setkáním, která byla zapotřebí pro vznik této bakalářské práce, jsem poznala řádové sestry, ale především lidi, kteří si zachovali svoji víru po celou dobu totality, a i když to vůbec neměli lehké, vzpomeňme na soustředovací tábory a otřesné podmínky v nich, neustálé sledování StB, fyzicky náročnou práci v továrnách, necoupli, nenechali se zlákat slibovaným pozlátkem a výhodami a pevně si stáli za svým. Takových lidí je třeba si vážit, to jsou skuteční hrdinové, tyto příběhy by se měly neustále připomínat mladé generaci. A ne je živit pseudohrdiny dnešních dní. Mnohokrát jsem byla překvapena tím, jak dokázaly ve ztížených podmínkách odborně pracovat, jak se dále vzdělávaly a předávaly si zkušenosti.

Myslím, že sestry všechny těžkosti spojené s komunismem dokázaly překonat díky víře v Boha a určitě i díky víře v to, že konají službu nejpotřebnějším, těm, kteří se ocitli na samém okraji zájmu společnosti. Milosrdenství, pomoc, nezištná a skutečná, služba člověku byla a je jednou z hlavních náplní činností jednotlivých ženských řádů a kongregací. Při rozhovorech jsem se nesetkala s tím, že by si na něco jakkoli stěžovaly, vždy byly pokorné a skromné. Veřejnost je měla v oblibě pro již zmiňovanou nezištnost, obětavost a odbornost.

Zajímavou postavou, která procházela vyprávěním SM Milady, byla S.M. Eliška Pretschnerová,⁶⁷ jejíž blahořečení započalo v roce 2001 a dosud nebylo ukončeno. Dokázala sestry nejen stmelovat a posilovat, ale rovněž se snažila dostat je na místa

⁶⁷ Více o jejím životě je možné se dozvědět v knize sestavené na základě jejích denkových zápisků PIŤHA, P.: *Přišla jsem vám sloužit*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. Dále také *Služebnice Boží SM Eliška Pretschnerové OSF*. [cit. 7.4.2014]. Dostupné z: <http://www.sestry-osf.cz/provinc.htm>

ošetřovatelská, pečovatelská a zdravotnická, když do škol k mládeži to možné nebylo.

Domnívám se, že pro tuto bakalářskou práci není lepší závěr než tento: „Jak zkušenosti těchto let předat nové generaci a přitom ji neodradit? Možná, že způsobem, jak udělat jakoukoli historickou epochu živou pro dnešní svět, je nedělat lehce zapamatovatelné a zjednodušující závěry, ale pouze nabízet obraz – fresku doby.“⁶⁸

⁶⁸ HŮBNEROVÁ, B. Česká kongregace sester dominikánek. In: VLČEK, V.: *Ženské řehole za komunismu 1948-1989*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2003. s. 131-132.

Seznam informačních zdrojů

BALÍK, S., HANUŠ, J.: *Katolická církev v Československu 1945-1989*. 2. vyd. Brno: CDK, 2013. ISBN 978-80-7325-311-0.

Cesty víry. [televizní pořad] ČT 1, 16.4.2006. [cit.7.4.2014]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185258379-cesty-viry/206562215500004-kdyz-neme-hroby-krici/>

Česká asociace orální historie [online]. [cit. 7.4.2014]. Dostupné z: <https://sites.google.com/site/czechoralhistoryassociation/home>

DEMEL, Z.: *Pod dohledem církevních tajemníků*. 1. vyd. Brno: CDK, 2008. ISBN 978-80-7325-170-3.

DUKA, D.: Řeholníci a řeholnice do našeho života patří. **In:** *Glosa Dominika Duky*. [rozhlasový pořad] ČRo Radiožurnál, 13.2.2011. [cit. 7.4.2014]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/publicistika/_zprava/dominik-duka-reholnici-a-reholnice-do-naseho-sveta-stale-patri--850361

FOLTÝN, D.: *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. 1. vyd., Praha: Libri, 2005. ISBN 80-7277-026-8.

FORMÁNKOVÁ, P., KREMLIČKOVÁ, L.(ed.): *Securitas imperii*. 7. 1. vyd., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2005. ISBN 80-86621-16-2.

HANUŠ, J., STRÍBRNÝ, J.: *Stát a církev v roce 1950*. 1. vyd., Brno: CDK, 2000. ISBN 80-85959-71-2.

J. HENDL: *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HRUDNÍKOVÁ, M. *Řeholní život v českých zemích*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997. ISBN 80-7192-222-6.

- JEŽKOVÁ, A.: *Tichá srdce. Kláštery a jejich lidé*. 1. vyd. Praha: Práh, 2013. ISBN 978-80-7252-436-5.
- KAPLAN, K.: *Československo v poválečné Evropě*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0655-0.
- KAPLAN, K.: *Stát a církev v Československu 1948-1953*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1993. ISBN 80-85765-27-6.
- KREMLIČKOVÁ, L. (ed.): *Securitas imperii 7. Sborník k problematice bezpečnostních služeb*. 1. vyd., Praha: Themis, 2001. ISBN 80-85821-93-1.
- MIOVSKÝ, M.: *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada Publisher, 2006. ISBN 80-247-1362-4.
- PAULAS, J.: *Katolické noviny 1949-1989: Katolický týdeník*. 1. vyd., Praha: Katolický týdeník, 2009. ISBN 978-80-86615-18-9.
- PÍŤHA, P.: *Přišla jsem vám sloužit. Životní příběh SM Elišky Pretschnerové, OSF*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-7195-247-3.
- Služebnice Boží SM Eliška Pretschnerové OSF*. [cit. 7.4.2014]. Dostupné z: <http://www.sestry-osf.cz/provinc.htm>
- Revue Theofil. cz*. [online]. [cit. 7. 4. 2014]. Dostupné z: <http://revue.theofil.cz>
- SM Richardis. Re: Pozvání [el. pošta]. Message to: Hana Nosková. 30.9.2013 cit. 7.4.2014. Osobní komunikace.
- SM Richardis. Re: Povídání [el. pošta]. Message to: Hana Nosková. 23.11. 2013 [cit. 7.4.2014]. Osobní komunikace.
- SM Richardis. Re: Stěhování [el. pošta]. Message to: Hana Nosková. 22. 3. 2014 [cit. 7.4.2014]. Osobní komunikace.
- VANĚK, M. et alt.: *Orální historie. Metodické a technické postupy*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80-244-0718-3.

VANĚK, M.: *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. 1. vyd., Praha: Fakulta humanitních studií UK, 2011. ISBN 978-80-7285-145-4.

VANĚK, M., MŮCKE, P., PELIKÁNOVÁ, H.: *Naslouchat hlasům paměti: Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7285-089-1.

VAŠKO, V.: *Dům na skále 1. Církev zkoušená: 1945-1950*. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004. ISBN 80-7192-891-7.

VAŠKO, V.: *Dům na skále 2. Církev bojující: 1950-květen 1960*. 1. vyd., Kostelní Vydří, 2007. ISBN 978-80-7192-892-8.

VAŠKO, V.: *Neumlčená: kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce I*. 1. vyd., Praha: Zvon, 1990. ISBN 80-7113-000-1.

VAŠKO, V.: *Neumlčená: kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce II*. 1. vyd., Praha: Zvon, 1990. ISBN 80-7113-035-4.

VLČEK, P., SOMMER, P. FOLTÝN, D.: *Encyklopedie českých klášterů*. 1. vyd. Praha: Libri, 1997. ISBN 80-85983-17-6.

VLČEK, V.(ed.): *Ženské řehole za komunismu 1948-1989. Sborník příspěvků z konference pořádané Konferencí vyšších představených ženských řeholí v ČR a Českou křesťanskou akademií dne 1. října 2003 v kostele sv. Voršily v Praze*. 1. vyd., Brno: Matice cyrilometodějská, 2003. ISBN 80-7699-195-7.

Příloha 1 – Průvodce vyprávěním

SM Desoláta - 84 let, 10.1.2014, časový interval 00:00-28:29

00:00-10:18	odsun do Broumova, Trutnova a Javorníku u Jeseníka dělnická práce práce na Moravci o doškolovacím kurzu na učitelku MŠ
10:18-26:16	práce u oligofrenních dětí v Bystřici nad Úhlavou
26:16-28:29	práce na Moravci návrat do mateřince v Českých Budějovicích po sametové revoluci

Příloha 2 – Průvodce vyprávěním

SM Milada – 81 let, 19.11.2013, časový interval 00:00-1:14:29

00:00-6:28	struktura řeholního společenství a misie
6:28-8:20	sociální práce v Kazachstánu
8:20-12:20	sociální práce v Chile
12:20-14:00	kroky vedoucí k doživotním slibům
14:00-14:30	údiv a potěšení z toho, že tato problematika někoho zajímá
14:30-17:30	o rodinném zázemí a nutkání jít do kláštera a dopady r. 1948
17:30-20:15	příchod do noviciátu, obláčka a 1950 – Krnov
20:15-22:23	nucený návrat domů
22:23-25:35	útěk z domova
25:35-29:30	příběh s márnicí a útěk do Prahy
29:30-33:28	svážení řeholních sester OSF do Krnova
33:28-44:20	práce s postiženými dětmi
44:20-53:29	domov důchodců v Praze
53:29-1:04:52	mentálně postižené děti v Budeničkách péče o nevidomé
1:04:52-1:14:29	církevní majetek vrácení mateřince v Břevnově po roce 1989 v dezolátním stavu

Příloha 3 – Průvodce vyprávěním

SM Richardis – 84 let, 18. 11. 2013, časový interval 00:00-2:08:15

00:00-15:37	historie kongregace a její poslání Nemocnice Pod Petřínem a její historie škola Pod Petřínem a další školy Vincentinum
15:37-20:17	o charitativní činnosti
20:17-26:08	rok 1948 a zestátňování likvidace řeholí a soustředovací tábory
26:08-30:37	rušení ústavů a zábor kongregačních budov pro státní instituce
30:37-35:27	zřízení SCÚ hlídání od StB tajné přijímání dorostu
35:27-43:00	ÚSP a domovy důchodců ústav pro postižené děti ve Šternberku
43:00-48:28	rozdíly mezi prací v rámci Charity a po převedení pod SÚSZ
48:28-50:01	navrácení majetku po r. 1989
50:01-51:00	oznamovací povinnost vůči OCT a KCT
51:00-54:15	jak se vyzrávalo na SCÚ
54:15-1:03:18	o nucení brát státní plat zatýkání matky představené
1:03:18-1:07:28	soud s matkou představenou
1:07:28-1:08:19	dopisování s vězni – forma milosrdenství
1:08:19-1:27:37	odvoz představených sester do Hejnic snaha o rozbití kongregace a odvoz mladých řeholnic do Libče u Trutnova, Texlen a život v internaci
1:27:37-1:35:24	milosrdná a charitativní činnost i při práci v Texlenu
1:35:24-1:38:34	volby
1:38:24-1:45:30	protesty proti zákazu slavit církevní svátky

- 1:45:30-1:50:40 režim v domě v Libči a referentka
- 1:50:40-2:08:15 postupné odchody z Texlenu, návrat do Vincentina a dalších ústavů
- přehled jednotlivých působišť v ústavech a domovech
- uvolnění po roce 1989

Příloha 4 – Průvodce vyprávěním

SM Viktorie – 94 let, 19.12.2013, část1, časový interval 00:00-1:10:18

00:00-02:03	o kongregaci a náplni její práce
02:03-07:30	odsun do Zlatých Hor a Broumova
07:30-12:37	soustředňovací tábory a třídění na staré a mladé sestry, které jsou práce schopné v továrnách a JZD
12:37-21:15	S.M. Viktorie přichází na Velehrad, dozor referenta, kontroly StB
21:15-39:24	pobyt na Moravci
39:24-59:30	velký zátah StB na Moravci, odvoz knih a strojopisů
59:30-1:10:18	OCT

SM Viktorie – 95 let, 10.1.2014, část 2, časový interval 00:00-22:34

00:00-03:34	zákaz charitativní činnosti samovzdělávání mezi kněžími
3:34-04:54	oligofrenní děti v Bystřici nad Úhlavou
04:54-13:09	oddíl skautek jako záminka pro obvinění ze špionáže, následný zákaz oddíl vést
13:09-16:06	vyslovuje názor, že charita nebylo možné dělat veřejně
16:06-19:00	sledování a výslechy
19:00-20:03	přeškolení sester
20:03-22:34	dětská ozdravovna ve Zlatých Horách